

BOGU Z JEGO DARÓW
90-lecie Parafii Św. Michała Archanioła
w Warszawie
1917 - 20 XI - 2007

Odczyt

„Historia Parafii Św. Michała”

wygłoszony w dniu 22 września 2007 r.
podczas Sesji, związanej z 90-leciem parafii

Od powstania pierwszego kościoła do powstania parafii

W połowie XIX w. Mokotów był podwarszawską wsią wchodzącą w skład parafii Św. Aleksandra w Warszawie. Animatorem budowy kościoła w Mokotowie był ks. Jakub Falkowski (1774 – 1848) - ówczesny proboszcz par. św. Aleksandra i założyciel istniejącego do dzisiaj Instytutu Głuchoniemych. Grunt ofiarował książę Michał Radziwiłł – właściciel Królikarni, a na czele komitetu budowy skupiającego najhojniejszych ofiarodawców stanął Ksawery Pusłowski (1806-1874) – następny właściciel Królikarni i dóbr mokotowskich, który z małżonką Julią sfinansował częściowo koszty budowy i utworzył wieczysty fundusz na utrzymanie kapelana. Ofiary złożyli także: właściciel tutejszej cegielni Mikulski i mieszkańcy Mokotowa, a między nimi Franciszek i Antoni Szustrowie zamieszkujący niedaleki pałacyk oraz Wojciech Gerson – później sławny malarz. 8 września 1853 r. położono kamień węgielny i złożono akt erekcyjny, które poświęcił ks. kanonik Mateusz Naruszewicz, proboszcz parafii św. Aleksandra i dziekan warszawski.

W ciągu trzech lat wybudowano kościół według projektu architekta Ignacego Leopolda Essmanowskiego. 8 września 1856 r., w święto patronalne, abp Antoni Fijałkowski konsekrował świątynię pod wezwaniem Narodzenia NMP.

Kościół miał trzy ołtarze - główny i dwa boczne: św. Antoniego i św. Michała, ponadto, jak wtedy pisano, „pyszne różnokolorowe okno, całe zajęte wizerunkiem Najświętszej Panny z Dzieciątkiem Jezus na ręku, w szkłe wypalanem, wykonane w Paryżu”. Na frontonie umieszczono napis „BOGU Z JEGO DARÓW 1856 ROKU”.

W latach 90-tych XIX w., z inicjatywy księdza Franciszka Kaczyńskiego, rektora kościoła, w transepcie dostawiono dwie kaplice: Serca Pana Jezusa i Matki Bożej Różańcowej, a przy prezbiterium jeszcze kaplicę Matki Bożej Częstochowskiej. Fronton obłożono czerwonym klinkierem i przyozdobiono niszami z figurami NMP i świętych apostołów Piotra i Pawła. Przebudowaną świątynię konsekrował bp Kazimierz Ruskiewicz 17 IX 1911 r.

Od powstania parafii do konsekracji nowego kościoła

Od roku 1896 kościół miał prawo prowadzenia ksiąg metrykalnych (do 6 VIII 1915 r. – w jęz. rosyjskim) ale dopiero 20 listopada 1917 r., w ponad rok po przyłączeniu Mokotowa i innych przedmieść do Warszawy, dekretem arcybiskupa metropolity warszawskiego Aleksandra Kakowskiego została erygowana parafia pod wezwaniem Św. Michała Archanioła. Jej proboszczem ustanowiono dotychczasowego rektora ks. Karola Blizińskiego. Parafię wydzielono zasadniczo z parafii św. Aleksandra, a objęła ona rozległy obszar od ulicy Wawelskiej i Pl. Unii Lubelskiej po dzisiejsze ulice Idzikowskiego i Ksawerów oraz od ulic Belwederskiej i Piaseczyńskiej po dzisiejszą ul. Żwirki i Wigury. Wówczas ogromna część tego terenu nie miała zwartej zabudowy.

W latach 20-tych XX w. staraniem ks. proboszcza K. Blizińskiego wystawiono dzwonnice z zegarem elektrycznym (1924) i nowy ołtarz wielki z brązu złoconego oraz dokonano dalszych prac modernizacyjnych i restauracyjnych, po zakończeniu których w 1928 r. kard. A. Kakowski dokonał poświęcenia.

Kościół, lekko uszkodzony w 1939 r., dotrwał do powstania warszawskiego, które przyniosło zagładę tej pierwszej mokotowskiej świątyni – niemieckie pociski i bomby zamieniły ją w gruzy. Ocalały tylko: dzwonnica, fronton i kaplica, a z elementów wyposażenia m.in. używane do dziś tabernakulum.

Po ustaniu działań wojennych dobudowano do zachowanego frontonu prowizoryczny budynek kościelny, który służył aż do roku 1959.

W 1947 r. funkcję proboszcza parafii objął ks. Stefan Piotrowski, przed którym stało trudne zadanie wybudowania nowej świątyni.

Budowę kościoła zaprojektowanego przez arch. Władysława Pieńkowskiego rozpoczęto w sierpniu 1950 r. Pierwszą cegłę poświęcił ks. infułat S. Mystkowski – proboszcz parafii Św. Jakuba i dziekan śródmiejski., a 8 XII 1951 r. ks. Prymas abp S. Wyszyński poświęcił kamień węgielny. Z ramienia proboszcza, który pełnił odpowiedzialne funkcje w Kurii Metropolitalnej, budowę prowadził ks. Wincenty Martusiewicz (1915 – 1969). Do 1959 r. wystawiono wschodnią część kościoła zawierającą prezbiterium, kaplicę, zakrytą i część naw. Poświęcił ją ks. Prymas kard. S. Wyszyński w dniu 21 XI 1959 r.

28 IX 1962 r. odbyła się pod przewodnictwem kard. S. Wyszyńskiego intronizacja obrazu MB Częstochowskiej do kaplicy Matki Bożej. Obraz ten jest wierną kopią Oblicza Matki Bożej z Obrazu Jasnogórskiego, namalowaną przez prof. L. Torwirta i podarowaną ks. proboszczowi S. Piotrowskiemu przez ks. Prymasa. Identyczne kopie miał ks. Prymas: jedną w swoim gabinecie, drugą zabierał ze sobą gdy udawał się w każdą podróż.

W 1966 r. zakończono budowę i 16 XI, w święto MB Miłosierdzia (Ostrobramskiej) ks. Prymas kard. S. Wyszyński dokonał konsekracji świątyni pod nowym wezwaniem św. Michała. W ołtarzu umieszczono relikwie św. Stanisława biskupa i męczennika i św. Agnieszki, a następnie ks. Prymas dokonał namaszczenia ołtarza i ścian w 12 miejscach oznaczonych majolikowymi krzyżami.

Na frontonie, jak dawniej, zajaśniała inskrypcja „BOGU Z JEGO DARÓW”

Wystrój kościoła

Prace nad wystrojem kościoła trwały jeszcze przez długie lata. W II połowie lat 60-tych prezbiterium przyozdobił ogromny witraż „Zesłanie Ducha Świętego” autorstwa wybitnego witrażysty Tadeusza Wojciechowskiego; on też jest twórcą baptysterium, w którym utrzymany w tonacji srebrzysto-zielonkawo-niebieskiej wolnostojący witraż symbolizuje wodę chrzcielną. W II połowie lat 70-tych nasza parafianka Maria Hiszpańska-Neumann wykonała Droge Krzyżową w dolnym kościele oraz wystrój dwóch kaplic: św. Józefa oraz św. Tadeusza Judy i św. Antoniego. Ofiarowała też parafii obraz „Ostatnia Wieczerza”. W ostatnich latach Droge Krzyżową w górnym kościele wykonali artyści – Wojciech Myjak i Andrzej Sośnierz. Drewniane krucyfiksy wykonał J. Skonieczny w różnych okresach czasu – najstarszy jest ten w kaplicy Pana Jezusa obok prawej nawy – pochodzi jeszcze z lat 50-tych. Kilka lat temu powstała kaplica Miłosierdzia Bożego z obrazem Miłosiernego Pana Jezusa, wzorowanym na znajdującym się w krakowskich Łagiewnikach.

Wizyty biskupie

Do ważnych wydarzeń w życiu kościoła czy parafii należą zawsze wizyty biskupie, w szczególności biskupa ordynariusza. Już w 1862 r. świątynię mokotowską odwiedził abp Zygmunt Szczęsny Feliński – wyniesiony na ołtarze przez Jana Pawła II – wkrótce za wspieranie sprawy narodowej i kontakty z Watykanem musiał udać się na 20-letnie zesłanie do Rosji, skąd do Warszawy nie dane mu było powrócić.

W latach międzywojennych nasz kościół parafialny kilkakrotnie wizytował ks. kard. Aleksander Kakowski (1916, 1928, 1933). Po II wojnie światowej wielokrotnie był u nas ks. Prymas S. Wyszyński, który żywo interesował się przebiegiem budowy nowego kościoła – o czym świadczą zapiski w biuletynie. Jak już wspomniałem poświęcił On kamień węgielny, później pierwszą część kościoła, dokonał intronizacji Obrazu MB oraz konsekracji kościoła. Po konsekracji jeszcze kilka razy był u nas głosząc Słowo Pasterskie. Ostatni raz był tu z wizytacją kanoniczną 5 XI 1978 r., wkrótce po wyborze Ojca Św. Jana Pawła II, kiedy to gorąco zachęcał do nieustannej modlitwy w jego intencji.

W ciągu ostatniego ćwierćwiecza bardzo wiele razy przybywał do nas ks. kard. J. Glemp – bądź tradycyjnie w Wielkim Poście, bądź w święta patronalne. Pierwszy raz przybył do nas w marcu 1982 r. zaś ostatni raz jako arcybiskup metropolita przybył 13 VI 2006 r. by udzielić Sakramentu Bierzmowania. W bieżącym roku w związku z 40-leciem kapłaństwa ks. proboszcza obecny był ks. abp K. Nycz

Do rzadkości należały wizyty przedstawicieli Stolicy Apostolskiej – były tylko dwie: w marcu 1919 r. Wizytatora Apostolskiego ks. Achillesa Ratti, który w październiku tegoż roku przyjął sakrę biskupią, a w 3 lata później został papieżem Piusem XI oraz w listopadzie 1991 r. – z okazji 25-lecia konsekracji nowego kościoła - Nuncjusza abpa J. Kowalczyka.

Z innych biskupów warszawskich, którzy odwiedzili naszą świątynię można wymienić: w czasach dawnych biskupów Chościak-Popiela, Ruszkiewiczza, Galla, a w czasach nowszych biskupów W. Majewskiego, Z. Choromańskiego, J. Modzelewskiego, B. Dąbrowskiego, W. Miziołka, Z. Kraszewskiego, M. Dusia, P. Jareckiego, T. Pikusa.

Nawiedzenia

26 VIII 1957 r. Matka Boża w kopii Cudownego Obrazu Jasnogórskiego (wykonanej także przez L. Torwirta i poświęconej przez papieża Piusa XII) wyruszyła z Jasnej Góry by nawiedzać wiernych we wszystkich parafiach całej Polski. Już 5 X tegoż roku nasza parafia przeżywała pierwsze Nawiedzenie. Na następne trzeba było czekać prawie ćwierć wieku – do 3 IV 1981 r., kiedy to powitaliśmy Obraz Nawiedzenia przy Królikarni, a po procesjonalnym przeniesieniu na teren kościelny uroczystą mszę św. odprawił ks. bp Bronisław Dąbrowski – ówczesny sekretarz Episkopatu Polski. Następnego dnia jedną z mszy św. odprawili byli wikariusze parafii pod przewodnictwem ks. prałata Piotrowskiego. W kilka dni później Obraz jeszcze raz przebywał na terenie parafii nawiedzając tym razem kaplicę MB Królowej Misji sióstr Franciszkanek Misjonarek Maryi.

W październiku 1996 r. nawiedziła parafię figura M.B. Fatimskiej, która została procesjonalnie przeniesiona od klasztoru oo. karmelitów – uroczystą mszę św. odprawił ks. Prymas J. Glemp w szczelnie wypełnionym kościele.

W przededniu Roku Wielkiego Jubileuszu, w czasie misji św. prowadzonych przez oo. redemptorystów, 14 X 1999 r., przybył do nas Obraz Miłosiernego Pana Jezusa. Owocem tego Nawiedzenia było wybudowanie z czasem Kaplicy Miłosierdzia Bożego, w której regularnie są odprawiane nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego.

Prymicje i jubileusze kapłańskie

Jedną z pierwszych, odnotowanych w powojennych kronikach parafialnych, prymicji jest prymicja ks. Jerzego Chowańczaka w lipcu 1958 r. W 1963 r. prymicję odprawił ks. Janusz Żyźniewski - późniejszy proboszcz sąsiedniej parafii Maryi Matki Kościoła. Na początku lat 70-tych prymicje odprawili nasi parafianie: obecny tutaj ks. Wiesław Kądziela (1972), ks. A. Bosowski (1973), a także ks. Bogdan Liniewski (1972), który zrezygnował z zawodowej służby wojskowej – co wówczas nie było łatwe - by wstąpić do seminarium duchownego i ks. Zbigniew Szczypek (1974) – dziś kapelan szpitala na terenie naszej parafii.

W latach 80-tych prymicji było wyjątkowo dużo (m.in. księża: A. Kwaśnik, R. Szewczyk, J. Piłat, S. Szczepaniak); najbardziej utkwiała w pamięci ta z 1987 r., którą odprawiło aż 7-miu neoprezbiterów (m.in. ks. K. Gonet, ks. K. Bardski, ks. R. Kwatek, ks. T. Gill, ks. A. Kapaon). Z ostatnich lat warto wspomnieć o dwóch braciach Hermanowiczach, z których Krzysztof odprawiał prymicję jako pallotyn w r. 1998, a Sławomir jako ksiądz diecezjalny w roku 2002.

Jeśli chodzi o jubileusze kapłańskie to wspominamy złoty jubileusz ks. prałata Piotrowskiego – ówczesnego proboszcza – w 1973 r. Jubilat, jako osoba bardzo zasłużona w archidiecezji, otrzymał wtedy specjalne życzenia z Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej oraz list od ks. Prymasa Wyszyńskiego. W 1977 r. jubileusz 50-lecia kapłaństwa obchodził ks. Jan Więckowski.

W 1992 r. obchodziliśmy srebrny jubileusz kapłaństwa naszego ks. proboszcza, w kilka lat później w 1996 r. – ks. Władysława Jabłońskiego, który przez wiele lat pracował w naszej parafii. W ostatnich latach złote jubileusze ks. I. Jędryszka – byłego wikariusza w latach 50- i 60-tych (2002) oraz ks. seniora H. Koperskiego (2004). I w roku bieżącym 40-lecie proboszcza ks. prałata J. Hassa, zaszczycił swa obecnością nowy arcybiskup warszawski, o czym już wspominałem.

Ostatnie pożegnania

Smutniejszą częścią życia parafii są ostatnie pożegnania pracujących w parafii kapłanów. I tak w roku 1947 parafia pożegnała swojego proboszcza ks. J. Szmigielskiego. W 1969 r. zmarł ks. W. Martusiewicz, kierujący budową tego kościoła, któremu wiele zawdzięczamy. W 1981 r. pożegnaliśmy ks. Jana Więckowskiego – kapłana inkardynowanego z diecezji wileńskiej, który przepracował w parafii 31 lat; w 1982 r. ks. J. Zdunka – 18 lat pracy w naszej parafii.

W 1984 r. w wieku zaledwie 38 lat zmarł ks. Andrzej Serkowski – ceniony szczególnie za konferencje dla młodzieży i narzeczonych. W 1990 r. pożegnaliśmy ks. infułata Stefana Piotrowskiego, który był proboszczem przez 37 lat i wreszcie w 1995 r. niezapomnianego ks. Jerzego Chowańczaka, który poświęcił parafii 26 lat swojej służby kapłańskiej.

Muzyka i kultura w parafii

Już w latach 30-tych ub. w. chór pod dyr. Antoniego Puzio cieszył się uznaniem i występował w kościołach warszawskich. Chór ten istniał do r. 1966. W 1965 r. kilku parafian utworzyło zespół gitarowy, który towarzyszył liturgiom mszy św. dla młodzieży – przyjął on nazwę GAUDEACI i rozrastając się z czasem działał do lat 80-tych. W latach 70-tych i 80-tych działał chór młodzieżowy pod dyr. W. Jelenia, który na Sacrosongu w 1984 r. zajął I miejsce. Wspomnijmy jeszcze o naszych parafianach: Zofii Jasnocie (ps.) oraz Wiesławie Kądzieli (dziś ks.), którzy już w latach 60-tych napisali wiele piosenek religijnych, które były chętnie śpiewane przez młodzież. Kontynuacją tych tradycji są dziś koncerty muzyczne od prawie 10 lat organizowane w kościele przez dzielnicę Mokotów – słuchaliśmy m.in. Sinfonii Varsovii i Poznańskich Słowików.

Jeśli chodzi o wydarzenia kulturalne to parafia brała udział w Tygodniach Kultury Chrześcijańskiej organizowanych w latach 70-tych i 80-tych. Były spektakle poetyckie (ks. J. Twardowski), odczyty, filmy, których nie można było zobaczyć w kinach np. *Quo vadis* i *Pielgrzym*. W latach 90-tych oglądaliśmy kilka spektakli przygotowanych przez znanego aktora Janusza Zakrzeńskiego.

Wydarzenia na terenie parafii

Chciałbym jeszcze wspomnieć o kilku faktach niezwiązanych bezpośrednio z działalnością duszpasterską parafii, które jednak miały miejsce na terenie Mokotowa objętym granicami naszej parafii.

Ks. Edward Detkens – męczennik z Mokotowa

14 X 1885 r. we wsi Mokotów pod Warszawą urodził się ks. Edward Detkens – wychowawca młodzieży akademickiej, prefekt szkół, opiekun organizacji studenckich, rektor kościoła akademickiego Św. Anny. Inicjator słynnych w okresie okupacji niemieckiej Grobów Wielkosobotnich w kościele Św. Anny. Więziony w obozach koncentracyjnych Sachsenhausen i Dachau gdzie też został zamordowany 19 VIII 1942 r. Beatyfikowany w gronie 108 męczenników II wojny światowej wyniesionych na ołtarze 13 VI 1999 r. w Warszawie przez Jana Pawła II.

Chrzest Edwarda Detkensa odbył się 8 XI 1885 r. w kościele parafialnym św. Aleksandra, a chrzącił ks. Bolesław Bartłomiejewski, kapelan tutejszego kościoła Narodzenia NMP. W późniejszym czasie rodzina wyprowadziła się z Mokotowa.

Powrót relikwii św. Andrzeja Boboli

W 1924 r. relikwie bł. Andrzeja Boboli, po okresie przetrzymywania w gmachu Higienicznej Wystawy Ludowego Komisariatu Zdrowia w Moskwie, rząd radziecki zgodził się wydać Papieżowi pod warunkiem, że ciało nie zostanie przewiezione przez Polskę. Uzgodniono trasę przez Odessę i Konstantynopol. W Rzymie złożono trumnę w bazylice św. Piotra. 17 IV 1938 r. papież Pius XI dokonał kanonizacji męczennika, po czym w czerwcu tegoż roku poprzez Jugosławię, Węgry i Czechy relikwie wracają do Polski witane przez rzesze mieszkańców na trasie przejazdu specjalnego pociągu. W Warszawie 19 VI 1938 r., uroczystą mszę św., z udziałem prezydenta Ignacego Mościckiego, celebrował na Placu Zamkowym kard. A. Kakowski. Następnego dnia relikwie procesjonalnie, w asyście duchowieństwa i wiernych, zostały przewiezione Traktem Królewskim, Al. Szucha, Puławską, Rakowiecką do kaplicy w klasztorze oo. jezuitów – znajdującego się wówczas na ówczesnym terenie naszej parafii. W ostatnich dniach września 1939 r. przewieziono je do kościoła NMP Łaskawej, w czasie powstania 1944 r. ewakuowano do krypty u św. Jacka. Szczęśliwie ocalone, na Rakowiecką wróciły po wojnie.

Marszałek Edward Rydz-Śmigły po swoim skrytym powrocie z emigracji do kraju zamieszkał na ulicy Sandomierskiej 18 pod przybranym nazwiskiem Adama Zawiszy. Tutaj też zmarł w nocy z 1 na 2 grudnia 1941 r. o czym powiadomiona została nasza kancelaria parafialna – w księdze jest akt zgonu.

Powstanie warszawskie na Mokotowie trwało niespełna dwa miesiące. Walczyli tu żołnierze pułku Baszta i innych oddziałów wymienionych w epitafium poległych. Tu wspomnę tylko o wybranych kilku zdarzeniach z tego okresu:

2 VIII 1944 r. doszło do brutalnego mordu superiora oo. jezuitów o. Kosibowicza, zakonników i świeckiego personelu zgromadzonych w Domu OO. Jezuitów na Rakowieckiej. Superiora uprowadzono i rozstrzelano, pozostałych hitlerowcy zapędzili do jednego pomieszczenia, po czym wrzucali tam granaty. Tylko kilka osób przeżyło tę masakrę.

27-29 VIII celem niemieckiego ostrzału i lotnictwa był działający szpital ss. Elżbietanek, gdzie zginęło wiele rannych i osób personelu.

W czasie powstania zginął podczas bombardowania wikariusz naszej parafii ks. Stanisław Piłatowicz.

W dzień po kapitulacji Mokotowa Niemcy rozstrzelali grupę 119 powstańców, którzy nie mogli dotrzeć do Śródmieścia, wyszli z kanału na ul. Dworkowej.

Kardynał August Hlond, abp warszawski, po powrocie z wojennej emigracji, z powodu zniszczenia siedziby arcybiskupiej przy Miodowej, zamieszkał na terenie naszej parafii w użyczonym mu przez księży jezuitów domu przy ulicy Narbutta. W szpitalu sióstr elżbietanek zakończył swój ziemski żywot 22 X 1948 r. Poprzedniego dnia, pod przewodnictwem bpa Choromańskiego, z naszego kościoła przeszła do szpitala procesja z Wiatykiem. Ciało było wystawione w kaplicy szpitalnej, gdzie wierni oddawali hołd Zmarłemu. Kilka dni później 24 X ulicą Puławską i Traktem

Królewskim do prokatedry (kościół pokarmelickiego na Krakowskim Przedmieściu) przeszedł kondukt żałobny.

Nasz kościół i parafia dziś

Wczoraj minęło 21 lat, gdy nasz ksiądz proboszcz został uroczyście wprowadzony na urząd przez biskupa Władysława Miziołka.

W tym czasie kościół został gruntownie wyremontowany; wymienione zostały ławki i oświetlenie, także prezbiterium zyskało nowe wyposażenie. Teren wokół kościoła został uporządkowany i zyskał nową nawierzchnię. Wybudowana została nowa plebania. Uwieńczeniem tych prac było wykonanie nowych dzwonów i rekonstrukcja dzwonnicy, która po okaleczeniach wojny i lat powojennych powróciła do pierwotnego stanu z lat 20-tych i jest prawdziwą ozdobą Mokotowa.

Na skutek powstania nowych parafii na Mokotowie: św. Szczepana (1949), św. Kazimierza (1950), św. Andrzeja Boboli (1953), Maryi Matki Kościoła (1982) i MB Anielskiej (1983), od parafii św. Michała odłączono duże obszary Mokotowa. Obecnie obejmuje ona obszar od ulicy Madalińskiego i Dworkowej do ulicy Woronicza oraz od ulicy Wejnerta i Al. Niepodległości do ulicy Konduktorskiej i rejonu bezpośrednio pod skarpą mokotowską.